

JAROSŁAW TOMASIEWICZ
Uniwersytet Śląski

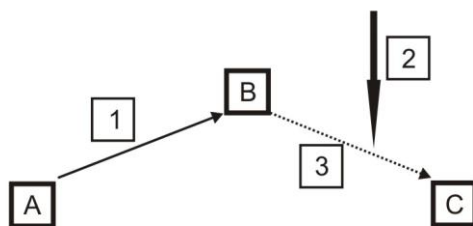
Trajektoria współczesnego terroryzmu międzynarodowego – nowe wyzwania

1. Teoria trajektorii

Terroryzm to zjawisko zmienne, ewoluujące, w którym jedne formy płynnie przechodzą w inne. Dlatego do jego analizy warto wykorzystać koncepcję trajektorii zjawiska. Pojęcie trajektorii w naukach społecznych opisuje ewolucję danego zjawiska, pojawienie się jego kolejnych stadiów, ale także wszystko to, co przyczynia się do jego powstania i rozwoju oraz powiązane z tym interakcje¹. Ujęcie statyczne (zjawisko w jego aktualnym stadium B) nie pozwala nam zrozumieć długofalowej dynamiki zjawiska. Ujęcie dynamiczne (analiza transformacji od stadium przeszłego A do stadium aktualnego B) umożliwia prognozowanie dalszego rozwoju (przejście do stadium C). Na podstawie trajektorii historycznego rozwoju zjawiska możemy prognozować jego kolejne stadia. Obserwacja trendów ideologicznych pozwoli rozpoznać motywację terrorystów, analiza przemian w sferze organizacji i technologii – ich *modus operandi*. Pozwoli to przewyżżyć prawidłowość, zgodnie z którą generałowie przygotowują się do wojny, która już się odbyła, a nie do tej, która nadchodzi.

Analizując trajektorię trzeba brać pod uwagę przynajmniej dwa aspekty zjawiska: przyczyny i otoczenie. Przyczyny to warunki wyjściowe, które inicjują zjawisko terroryzmu i nadają mu początkową dynamikę [1]. Późniejsza ewolucja zjawiska [3] zależy od otoczenia, w którym będzie się rozwijało i wpływu czynników zewnętrznych [2].

¹ Zob. np.: K. Konecki, *Praca w koncepcji socjologii interakcjonistycznej*, „Studia Socjologiczne” 1988, nr 1.

Rys. 1. Uproszczony schemat trajektorii zjawiska

Źródło: opracowanie własne

1.1. Przyczyny

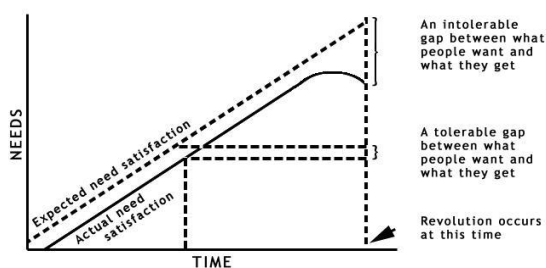
Przyczyny zagrożeń terrorystycznych możemy z grubsza rzecz biorąc podzielić na wewnętrzne (rodzime) i zewnętrzne – pamiętając wszakże, że wzajemnie oddziałują one na siebie, pozostając w dialektycznym związku. Przyczyny wewnętrzne mogą mieć charakter polityczny (walka o władzę, konflikty narodowościowe), ekonomiczny (niezadowolenie z sytuacji materialno-bytowej, konflikty klasowe) i społeczny (konflikty między grupami społecznymi, wynikające z przemian demograficznych i kulturowych), przy czym niejednokrotnie krzyżują się i przeplatają. Pierwsza grupa przyczyn, generująca terrorystyczny i separatystyczny, jest najlepiej opisana, więc można ją pominąć.

Druga grupa najczęściej napędza pierwszą, rodząc protesty społeczne, które się wtórnie upolityczniają². Polityka *austerity* doprowadziła do powstania ruchów protestu typu Occupy Wall Street czy Indignados, na marginesie których ożywił się terrorystyczny ultralewicowy³. Choć Europa zdaje się wychodzić ze stagnacji gospodarczej, to – pomijając nie zawsze przekonujący charakter

² Zdarzają się też przypadki terrorystycznego luddyzmu: luddyzm w XVIII/XIX w., wprowadzenia szefów współcześnie. F. Peel, *The Rising of the Luddites, Chartists & Plugdrawers*, Heckmondwike 1888, s. 121-171; R. Dębski, *Porywacze szefów*, Wolne Media <http://wolnemedi.net/gospodarka/porywacze-szefow/> (dostęp z dnia 2009-05-07); *Francuska rafineria znów otwarta*, <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/francuska-rafineria-znow-otwarta,1,3734659,wiadomosc.html> (dostęp dnia 15.10.2010).

³ Szerzej: J. Tomaszewicz, *Radykalizm polityczny w Europie w okresie kryzysu gospodarczego (2007-2012)*, [w:] *Europa XX-XXI w. Społeczno-polityczne konsekwencje kryzysów*, L. Krzyżanowski, M. Skrzypek (red.), (w druku).

tego „ożywienia”⁴ – sugerowałbym ostrożność. Analizując czynnik ekonomiczny, należy przestrzec przed jego upraszczaniem: rewolucje nie wybuchają wtedy, gdy jest najgorzej, ale wtedy, kiedy rosnące aspiracje nie znajdują zaspokojenia, a więc niejednokrotnie w warunkach relatywnej poprawy sytuacji („krzywa J” Daviesa)⁵. Do tego dodać trzeba „efekt opóźnionego zapłonu”: społeczeństwa radykalizują się z opóźnieniem w stosunku do pogorszenia swej sytuacji życiowej⁶. Wskaźniki ekonomiczne muszą być więc analizowane z uwzględnieniem czynnika psychologicznego.

Rys. 2. "Krzywa J rewolucji"

Źródło: *The J-curve – James C. Davies' Theory of Revolutions*, Popular Social Science
<http://www.popularsocialscience.com/2013/04/17/james-c-davies-j-curve-theory-of-revolutions/>
 (dostęp dnia 12.06.2016).

Grupa trzecia ma charakter długofalowy – może wpływać na głębokość i intensywność konfliktów politycznych. Zaliczyć możemy tu „wojny kulturowe” toczone wokół takich problemów jak miejsce religii w społeczeństwie, aborcja,

⁴ Zob. np.: M. Żuławiński, *USA: fatalne dane z rynku pracy. Dolar słabnie*, Bankier.pl <http://www.bankier.pl/wiadomosc/USA-fatalne-dane-z-rynku-pracy-Dolar-slabnie-7409066.html> (dostęp dnia 3.06.2016); *Na świecie wzrośnie liczba bankructw*, TVN24 <http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/analicyzy-przewiduja-wzrost-bankructw-na-swiecie,651992.html> (dostęp dnia 13.06.2016).

⁵ Natomiast terroryzm często rodzi się z nieudanych rewolucji i wygasających ruchów społecznych.

⁶ Musi nastąpić: a) odczuwalne pogorszenie sytuacji życiowej, b) konstatacja tego stanu rzeczy, c) próba wyjaśnienia tego stanu rzeczy na gruncie dotychczasowego („mainstreamowego”) światopoglądu, d) w przypadku utrzymywania się sytuacji – poszukiwanie nowych wyjaśnień i ostatecznie e) radykalizacja. Przy kryzysach krótkotrwałych ten cykl nie ma czasu się dopełnić, jeśli jednak się rozwinie radykalizacja utrzymuje się przez jakiś czas także pomimo poprawy sytuacji.

role społeczne kobiet, prawa mniejszości seksualnych czy ochrona środowiska naturalnego⁷, a także różnorakie konflikty społeczne wynikające z masowej imigracji oraz starzenia się społeczeństw (kształt systemu emerytalnego, a nawet eutanazja).

Wszystkie te okoliczności stanowią glebę, na której wyrastają endogenne zagrożenia terrorystyczne w krajach Zachodu: rodzimy ekstremizm separatystyczny, lewicowy (w tym ekologiczny) i prawicowy, który angażuje głównie miejscowych. O ile europejski separatyzm stracił dynamikę w nowych warunkach, to dla dwóch pozostałych konflikt bliskowschodni i problem imigracji staje się pożywką do rozwoju⁸. W USA sytuacja wydaje się być bardziej stabilna. Warto jednak zwrócić uwagę na bezprecedensową polaryzację społeczeństwa amerykańskiego, którą widać w wyborach prezydenckich (popularność socjalisty Berniego Sandersa z jednej, populisty Donalda Trumpa i ultrakonserwatysty Teda Cruza z drugiej strony), a która odzwierciedla długofalowe przemiany socjologiczne⁹. Potencjalnie może doprowadzić to do konfliktu politycznego.

Przyczyny zewnętrzne również można poklasyfikować na długoterminowe i krótkoterminowe. Do pierwszych należeć będzie geopolityczna rywalizacja mocarstw tudzież opisywane przez Samuela Huntingtona „zderzenie cywilizacji”¹⁰, drugie będą pochodną aktualnej lub niedawnej polityki zagranicznej (jak interwencja w Libii i Iraku czy nieinterwencja w Syrii). Zagrożenie egzogenne stanowi przede wszystkim fundamentalizm islamski generowany narastającym chaosem na Bliskim Wschodzie (a więc w bez-pośrednim sąsiedztwie Europy). Oczywiście dżihadyzm częściowo ma już charakter rodzimy (konwertyci i kolejne pokolenia potomków imigrantów), tym niemniej konflikt bliskowschodni istotnie wpływa na zaognienie sytuacji, dając pożywkę dla radykalizacji, a

⁷ Zob. np.: W. Burszta, *Kotwice pewności. Wojny kulturowe z popnacionalizmem w tle*, Warszawa 2013, *passim*.

⁸ Generalnie stwierdzić można, że w Europie realizuje się scenariusz C przewidziany przeze mnie w: D. Szlachter, *Walka z terroryzmem w Unii Europejskiej – nowy impuls*, Toruń 2006, s. 252.

⁹ Ujawniło się w jaskrawo politycznej formie zjawisko obserwowane przez socjologów od pewnego czasu. *Polarization in American politics*. Pew Research Center <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/06/12/7-things-to-know-about-polarization-in-america/> (dostęp dnia 12.06.2014).

¹⁰ S.P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Warszawa 1997, *passim*.

czasem bezpośredni bodziec do działania. Możliwym zagrożeniem tego typu jest również „wojna hybrydowa” prowadzona przez Rosję przeciw niektórym swym sąsiadom (Ukraina, Mołdawia, Gruzja)¹¹. To zagrożenie ma jednak charakter ograniczony do krajów, w których żyje znacząca mniejszość rosyjska (dotyczy to również Niemiec, choć w tym państwie w grę wchodzi tylko akcja propagandowa i polityczna, a nie militarna).

1.2. Otoczenie

Na ewolucję zjawiska terroryzmu wpływa otoczenie zmieniające się pod wpływem trendów demograficznych, technologicznych i kulturowych. W perspektywie długofalowej odnotować trzeba sygnalizowane już wcześniej przemiany społeczeństw europejskich (i szerzej – zachodnich), przede wszystkim coraz intensywniejszy napływ imigrantów z krajów poza-europejskich i związaną z tym transformację Europy w kierunku wielokulturowości typu amerykańskiego. W odróżnieniu jednak od USA multikulturalizm zderza się z europejską tradycją państwa narodowego (*Leitkultur*), co rodzi konflikty. W dodatku trudno dostrzec znaczące sukcesy w deradykalizacji środowisk muzułmańskich – wręcz przeciwnie, rośnie wpływ ekstremistów na młodzież pochodzenia imigranckiego¹². Problem narastającej imigracji staje się też pożywką do rozwoju innych ekstremizmów: skrajna prawica mobilizuje się przeciw imigrantom, skrajna lewica udziela im pomocy (wydarzenia w Calais czy na przełęczy Brenner)¹³.

¹¹ J. Tomaszewicz, *Kryzys ukraiński i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski*, [w:] *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, K. Czornik, M. Łakomy (red.), Katowice 2014; Ł. Skoneczny, *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” (wydanie specjalne); M. Wojnowski, *Mit „wojny hybrydowej”. Konflikt na terenie państwa ukraińskiego w świetle rosyjskiej myśli wojskowej XIX-XXI wieku*, *ibidem*.

¹² P. Król, *Niebieskooki szejki i belgijska oś dżihadu*. TVN24 <http://www.tvn24.pl/magazyn-tvn24-na-weekend/niebieskooki-szejki-i-belgijska-os-dzihadu,15,310> (dostęp z dnia 29.11.2015); *Molenbeek, przystan dżihadystów w sercu Europy*, TVN24 <http://www.tvn24.pl/magazyn-tvn24-na-weekend/molenbeek-przystan-dzihadystow-w-sercu-europy,14,296> (dostęp z dnia 29.11.2015). Taki rozwój sytuacji prognozowałem w komentarzu dla Instytutu Sobieskiego „Jaki model wielokulturowości w Europie” z 20.12.2005 r. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na refleksję Johna Horgana, że brak zaangażowania w terroryzm nie oznacza deradykalizacji. J. Horgan, *Deradicalization or Disengagement?*, „Perspectives on Terrorism” 2008, No. 4.

¹³ *Zamieszki w Calais: Trwa likwidacja „dżungli”*, Polska The Times

Z kolei starzenie się społeczeństw częściowo rozładowuje związane z tym konflikty. Nie chodzi tu tylko o zapełnianie przez imigrantów luki demograficznej¹⁴, ale o fakt, że różniące się profilem demograficznym grupy społeczne, zajmując odmienne sektory przestrzeni publicznej nie wchodzi z sobą w styczność, a co za tym idzie – konflikty¹⁵. Zarazem jednak z demograficzną starością Zachodu może się wiązać upowszechnianie kultury postheroicznej, która zwiększa polityczną ustępliwość i równocześnie zmniejsza efektywność militarną¹⁶. Postheroiczna niechęć do ponoszenia ofiar jest jednym z czynników sprzyjających zmianie charakteru konfliktów zbrojnych: następuje „prywatyzacja wojny”, armie obywatelskie zastępują prywatne firmy ochroniarskie (*Private Military Companies*), ochotnicze milicje, czasem nawet gangi¹⁷.

Niezwykle istotny jest czynnik technologiczny. Od wynalezienia w 1990 r. Internetu postępuje transformacja społeczna w kierunku tzw. „społeczeństwa informacyjnego”. W społeczeństwie takim wysoki stopień rozwoju technologii informacyjnych wywiera wpływ na ich strukturę i funkcjonowanie. Dostęp do informacji i możliwość wpływania nań (kreowania, dystrybucji) decyduje o pozycji społecznej. Społeczeństwa przyjmują formę sieci tworzonych przez liczne węzły, pomiędzy którymi przepływają informacje. Węzły, choć zintegrowane dzięki poziomej wielokierunkowej komunikacji, pozostają jednak w dużym stopniu autonomiczne, co sprawia, że struktury sieciowe mają charakter

<http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/a/zamieszki-w-calais-trwa-likwidacja-dzungli-imigranci-zablokowali-autostrade-zdjecia-video,9452003/> (dostęp z dnia 1.03.2016); „Wyjątkowo gwałtowne” starcia na zamkniętej granicy. TVN24 <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/wlochy-starcia-na-przeleczy-brenner,641902.html> (dostęp z dnia 7.05.2016).

¹⁴ Skądinąd takie technokratyczne podejście oznacza traktowanie społeczeństwa tylko jako zasobu siły roboczej, a nie organicznie rozwijającej się zbiorowości.

¹⁵ Międzyrasowe konflikty w Wielkiej Brytanii w 2. poł. XX w. wiązały się z rywalizacją między młodzieżowymi gangami o dominację np. w pubie, na boisku czy ulicy. D. Hebdige, *Subculture: The Meaning of Style*, London-New York 1981, s. 56-59.

¹⁶ R. Kopeć, *Rewolucja w sprawach wojskowych w kontekście zachodniego sposobu prowadzenia wojen*, „Kultura i Polityka” 2014, nr 16.

¹⁷ Ł. Szozda, *Prywatne firmy wojskowe*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2006, nr 2; J.K. Wither, *European Security and Private Military Companies: The Prospects for Privatized “Battlegroups”*, „Connections: The Quarterly Journal” 2005, nr 2; Bjørn Møller, *Privatisation of conflict, security and war*, Copenhagen 2005; J. Scahill, *Blackwater. Powstanie najpotężniejszej armii najemnej świata*, Wrocław 2009.

otwarty, zdolne są do ciągłego rozwijania się i integrowania nowych węzłów¹⁸. Nowe technologie informacyjne stwarzają nowe możliwości zarówno dla służb specjalnych, jak dla terrorystów¹⁹; zaryzykować można też hipotezę, że wpływają na psychikę terrorystów postrzegających świat przez pryzmat rzeczywistości wirtualnej (rzeczywistość odrealniona, rzeczywistość jako gra).

W perspektywie krótkoterminowej dwa czynniki wpłynęły w ostatniej dekadzie na ewolucję terroryzmu w Europie: z jednej strony coraz większa skuteczność służb antyterrorystycznych, z drugiej – nowe możliwości związane z konfliktem bliskowschodnim (istnienie w pobliżu Europy „Państwa Islamskiego” z jego zasobami, chaos na wybrzeżu Morza Śródziemnego po upadku Kadafiego, dwuznaczna polityka Turcji).

2. Transformacja

Współczesnym trendem, na który bezwzględnie należy zwrócić uwagę, jest też rozmywanie się konturów klasycznego terroryzmu. Postępuje to w czterech kierunkach.

Po pierwsze, terroryzm coraz silniej splata się ze zorganizowaną przestępczością, co sprawia, że trudno niekiedy odróżnić mafiosów od *guerilleros*. Pomiędzy gangami (zwłaszcza etnicznymi) i ruchami ekstremistycznymi zachodzą rozliczne relacje polegające zarówno na angażowaniu się ugrupowań wywrotowych w dochodową działalność kryminalną, jak i upolitycznianiu kryminalnych gangów²⁰. Zjawisko takie najbardziej wyraziście występuje w krajach pozaeuropejskich²¹, ale dostrzec można je również np. na Korsyce i w Ko-

¹⁸ M. Golka, *Czym jest społeczeństwo informacyjne?*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2005, z. 4.

¹⁹ Zob. szerzej: J. Tomaszewicz, *Mgławica rebelii. Terroryzm w społeczeństwie informacyjnym na przykładzie insurekcyjizmu*, [w:] *Systemy i instytucje zwalczające terroryzm w kraju i zagranicą*, K. Kraj (red.), Rzeszów 2016 (w druku).

²⁰ *The World Geopolitics of Drugs 1997/1998. Annual Report*, Paris 1998, s. 12.

²¹ B.Y. Saab, A.W. Taylor, *Criminality and Armed Groups. A Comparative Study of FARC and Paramilitary Groups in Colombia*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2009, t. 32, nr 6; K.A. Kasperska, E. Lichoński, *Powiązania zorganizowanej przestępczości z grupami terrorystycznymi na przykładzie Afganistanu*, „Terroryzm” 2009, nr 1; D. Farrah, *Krwawe diamenty. Tajna sieć finansowa islamskich terrorystów*, Kraków 2007, w różnych miejscach.

sowie²². Handel narkotykami, przemysł czy wymuszanie okupu od dawna były sposobami finansowania akcji rewolucyjnych, obecnie jednak niejednokrotnie stają się główną racją bytu zbrojnych formacji opozycyjnych. Obserwujemy też zjawisko odwrotne, np. środowiska *beurres* (młodzieży pochodzenia afrykańskiego) na przedmieściach francuskich miast są intensywnie infiltrowane przez radykalnych islamistów²³, a członkowie gangów motocyklowych (jak rosyjskie Nocne Wilki) angażują się w konflikty zbrojne o charakterze politycznym²⁴. Jeszcze większe znaczenie mają tego typu powiązania na półkuli zachodniej, gdzie niemała grupa osób oscyluje między gangsteryzmem i politycznym ekstremizmem. Na przykład afroamerykańskie gangi *Crips* (*Continuous Revolution in Progress*) i *Black Guerilla Family* powstały jako organizacje parapolityczne, z kolei maoistowska *Black Riders Liberation Party* została założona w kalifornijskich więzieniach przez byłych członków *Crips* i *Bloods*²⁵.

Po drugie, pojawiło się zjawisko, które można nazwać softterroryzmem: spektakularne akcje o charakterze głównie symbolicznym, podczas których starannie unika się jednak ofiar w ludziach – w ten sposób działa Femen, Earth

²² V. Stojarova, *Organized Crime in the Western Balkans*, „HUMSEC Journal” 2007, nr 1. Raport Europolu o korsykańskich separatystach głosił: „Obecnie nie jest jasne, jaka część aktywistów FLNC bardziej zaangażowana jest w zorganizowaną przestępczość niż w poszukiwanie niepodległości wyspy od Francji”. *TE-SAT 2013. EU Terrorism Situation and Trend Report*. 's-Gravenzande 2013, s. 27.

²³ G. Kepel, *Święta wojna. Ekspansja i upadek fundamentalizmu muzułmańskiego*, Warszawa 2003, s. 205 i in.

²⁴ *Terrorysta z gangu motocyklowego*. Niezależna.pl <http://niezalezna.pl/61769-terrorysta-z-gangu-motocyklowego> (dostęp z dnia 25.11.2014); *Ramzan Kadyrow został „Nocnym Wilkiem”*. TVN24 <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/ramzan-kadyrow-zostal-nocnym-wilkiem,462076.html> (dostęp z dnia 6.08.2014); zob. też *Harleyowcy z Holandii walczą z Państwem Islamskim*. TVN24 http://m.wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,117915,16830723,Niemieccy_motocyklisci_tez_pojechali_walczyz_z_dzihadystami.html (dostęp z dnia 15.10.2014). Wspomnijmy o dużo wcześniejszej inicjatywie gangu Hell's Angels proponującego swój udział w wojnie wietnamskiej w charakterze „grupy partyzantów”. R. Barger, *Hell's Angels. Życie i czasy Sonny'ego Barger'a i klubu motocyklowego Hell's Angels*, Poznań 2002, s. 136.

²⁵ *Co na to gangi?*, „Dalej” 1992, nr 11; *Black Guerilla Family*, FBI Records <https://vault.fbi.gov/black-guerilla-family> (dostęp z dnia 8.08.2015); *Black Riders Liberation Party – Who We Are? Serve The People* <http://2servethepeople.wix.com/brlp> (dostęp z dnia 12.06.2016). Jedną z najgroźniejszych grup białych rasistów w USA jest więzienny gang Aryan Brotherhood. Zob.: J.L. Brook, *Blood in Blood Out. The Violent Empire of the Aryan Brotherhood*, London 2011, w różnych miejscach.

First! i częściowo insurekcjoniści. Koncepcja „softterroryzmu” przyjmuje za punkt wyjścia teorię „przemocy symbolicznej” Pierre'a Bourdieu, który pisał: „Siła symboliczna jest taką formą władzy, która [...] działa poza strukturami przymusu fizycznego, opierając się na zdeponowanych w ciele dyspozycjach”²⁶. Przemoc symboliczna umożliwia panowanie ukryte, tj. oparte na transmisji wzorców zachowań, znaków i treści danej kultury wraz z narzucaniem ich interpretacji. Logicznym wnioskiem płynącym z tego założenia jest manifestacyjna destrukcja symboli (zarówno obiektów fizycznych, jak i zwyczajowych zachowań) charakterystycznych dla kontestowanego *status quo*²⁷. Co charakterystyczne, „softterroryści” na ogół nie formułują programu *stricte* politycznego, oscylując między reformizmem typu *single-issue* (Femen)²⁸ i antyspołecznym nihilizmem (insurekcjoniści: *Przeciwko owcom i pasterzom, jesteśmy wilkami*)²⁹.

Po trzecie, upowszechniają się grupy typu bojówkarskiego: antifa, „policja szariacka”³⁰, *vigilantism* skrajnej prawicy³¹. Mimo różnic ideologicznych

²⁶ P. Bourdieu, *Przemoc symboliczna*, [w:] *Socjologia. Lektury*, P. Sztompka, M. Kucia (red.), Kraków 2007, s. 506.

²⁷ Zob. np. *Aktywistki z FEMEN ścięły w Kijowie krzyż* [online], <http://wolnemedi.net/prawo/aktywistki-z-femen-sciely-w-kijowie-krzyz/> (dostęp dnia 19.08.2012); *Pólnaga aktywistka FEMEN przerwała bożonarodzeniową mszę w Kolonii* [online], <http://www.konserwatyzm.pl/artukul/11408/polnaga-aktywistka-femen-przerwala-bozonarodzeniowa-msze-w-k> (dostęp dnia 26.12.2013).

²⁸ W. Dyson, *The Emergence of Special-Interest/Single-Issue Terrorism*, Tallahassee 2001, mps.

²⁹ *Czas bojowych sumień. Konspiracyjne Komórki Ognia & nowa miejska wojna partyzancka*, bmw, bdw, s. 19, 34-35, 44-46, 68.

³⁰ *Muslim Gangs Enforcing Sharia on London Streets*. The Clarion Project <http://www.clarionproject.org/news/muslim-gangs-enforcing-sharia-london-streets#> (dostęp dnia 28.01.2013); *Samozwańcza „Policja Szariatu” działa w Niemczech*. RMF http://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-samozwancza-policja-szariatu-dziala-w-niemczech,nId,1496427#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=firefox (dostęp dnia 06.09.2014). W Londynie istnieje też żydowski odpowiednik takiej formacji: Shomrim. A. Jakubczyk, *Żydowska „policja” na ulicach Londynu*. Myśl Konserwatywna <http://myslkonserwatywna.pl/zydowska-policja-na-ulicach-londynu/> (dostęp dnia 14.01.2015).

³¹ Do tej ostatniej grupy zaliczyć można m.in. Żołnierzy Odyna w Skandynawii, *Hooligans Gegen Salafisten* w Niemczech, *English Defence League* i *North West Infidels* w Wielkiej Brytanii, *Slovenski Branci* na Słowacji, Węgierską Gwardię na Węgrzech, Organizację na rzecz Ochrony Bułgarskich Obywateli w Bułgarii, milicje w USA. Jamie Bartlett, Mark Littler, *Inside the EDL. Populist politics in a digital age*.

ugrupowania te mają podobny *modus operandi*. Działają półlegalnie, wykorzystując w tym celu bądź dopuszczalne przez prawo formy organizacyjne, bądź więzi nieformalne oparte na uczestnictwie w subkulturze. W systematyczny sposób przygotowują się mentalnie (indoktrynacja) i fizycznie (np. seminaria sztuk walki) do stosowania przemocy wobec przeciwników³². Mniej lub bardziej regularnie stosują przemoc fizyczną, na ogół na niskim poziomie technologicznym (walka wręcz, broń biała) i organizacyjnym (akcje żywiołowe, do-
rażne, chaotyczne)³³. Przemoc nie ulega – w odróżnieniu od „klasycznego” terroryzmu – pełnej profesjonalizacji. Ma jednak podobny cel: raczej zastraszenie przeciwnika i uniemożliwienie mu działalności niż całkowite wyeliminowanie.

Po czwarte, ponieważ terroryzm może zadawać przeciwnikowi istotne straty fizyczne³⁴, akcje typu terrorystycznego są więc wykorzystywane na coraz

London 2011; Jon Garland and James Treadwell, *'No Surrender to the Taliban': Football Hooliganism, Islamophobia and the Rise of the English Defence League*, "Papers from the British Criminology Conference" 2010, Vol. 10; *Niemcy: kibice zapowiadają kolejne demonstracje przeciwko radykalnym muzułmanom*. Autonom.pl <http://autonom.pl/?p=9813> (dostęp dnia 31.10.2014); *Niemcy: Nie gasną napięcia w związku z masową imigracją i islamizacją*. Autonom.pl <http://autonom.pl/?p=10480> (dostęp z dnia 3.01.2015); *Dla Xportalu: Żołnierze Odyna (Finlandia)*. Xportal <http://xportal.pl/?p=23698> (dostęp dnia 26.11.2015); *Norwegia: „Żołnierze Allaha” kontra "Żołnierze Odyna"*. Rzeczpospolita, <http://www.rp.pl/Spolescenstwo/160229478-Norwegia-Zolnierze-Allaha-kontra-Zolnierze-Odyna.html> (dostęp dnia 26.02.2016); Conor Dillon, Tatiana Vaksberg, Małgorzata Matzke, „*Lowcy migrantów*” *grasują w Europie Wschodniej*. Gazeta.pl <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,19933337,lowcy-migrantow-grasuja-w-europie-wschodniej-wsrod-nich-dinko.html#MT> (dostęp dnia 17.04.2016).

³² Np. Wolnościowy Turniej Sztuk Walki <https://www.facebook.com/BezPrzegranych/> (dostęp dnia 10.06.2016); *Antifa Tournament 2016-Thessaloniki* <https://www.youtube.com/watch?v=ZzxaxrtjUJs> (dostęp dnia 8.05.2016).

³³ Zob. np. *10 English Patriots against 30 Antifa's* <https://www.youtube.com/watch?v=fJaDA4OkLSQ> (dostęp dnia 26.12.2015); *Antifa vs. PEGIDA/LEGIDA skinheads/neo nazis in Leipzig* <https://www.youtube.com/watch?v=zpJsmv-9ieo> (dostęp dnia 12.02.2015); *Hooligans Paris SG (Patriots) vs. Antifa* <https://www.youtube.com/watch?v=31nlx9OdZI&list=PLHtB29tmP5MflxK3JvP7AorqpICOnLJ&index=2> (dostęp dnia 23.12.2015).

³⁴ Co więcej, efekt psychologiczny osiągnięty przez akt terroru skutkuje stratami fizycznymi w postaci destabilizacji gospodarki lub osłabienia siły militarnej. Atak na World Trade Center (2001) utrudnił amerykańskiej gospodarce wychodzenie z kryzysu, zamach w Madrycie (2004) natomiast doprowadził do wycofania hiszpańskiego kontyngentu z Iraku, a więc do zmiany układu sił na tamtejszym froncie na korzyść terrorystów i ich sojuszników.

większą skalę jako pomocnicze dla innych działań. Na styku wojny regularnej i terroryzmu pojawia się „wojna hybrydowa”. Koncepcję tego typu wojny (tzw. *miateżewojny*) sformułował białogwardyjski emigrant z Rosji płk Evgeny E. Messner w książce pt. *The mutiny, or the name of the Third World War* (1960). Mówiąc najkrócej: *miateżewojna* to połączenie działań regularnych, nieregularnych i wojny psychologicznej. Prywatne armie i firmy ochroniarskie działają w sposób mniej transparentny niż publiczne służby porządkowe i w mniejszym stopniu są skrępowane regulacjami prawnymi. Z tego powodu chętnie wykorzystywane są przez rządy tam, gdzie oficjalne działania nie mogą mieć miejsca, a więc również do akcji terrorystycznych³⁵. Terroryzm staje się w ten sposób integralnym elementem tzw. wojny asymetrycznej czy też wojny IV generacji³⁶.

Wojna hybrydowa prowadzona jest nie tylko przy użyciu nieoznakowanych sił specjalnych („zielonych ludzików”), ale też nieregularnych formacji ochotniczych. Klasycznym przykładem mogą tu być ukraińskie bataliony ochotnicze tworzone w czasie konfliktu w Donbasie³⁷; jednak zjawisko jest szerzej rozpowszechnione. Już w wojnach jugosłowiańskich uczestniczyły na dużą skalę paramilitarne bojówki rekrutowane w znacznym stopniu ze środowiska kibicowskiego i kryminalnego³⁸. W niektórych konfliktach strażę obywatelskie i

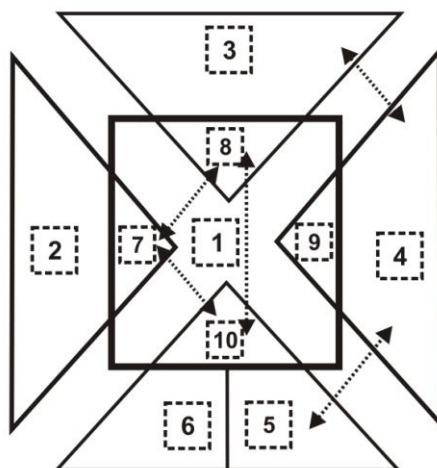
³⁵ D.L. Byman, *The Changing Nature of State Sponsorship of Terrorism*. Bmw (The Saban Center at The Brookings Institution) 2008; por. np. ”Bild”: *400 najemników z USA wspiera ukraińską armię i policję*. Onet.pl <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/bild-400-najemnikow-z-usa-wspiera-ukrainska-armie-i-policje/r9hl3> (dostęp dnia 11.05.2014); *The American Volunteer in the Donbas Battalion: Russian Roulette (Dispatch 66)*. Youtube <http://www.youtube.com/watch?v=F4DpPr9xy5U> (dostęp dnia 10.08.2014).

³⁶ Przykładem mogą być niedawne wydarzenia na Ukrainie. Zob. np. *Donieck: zamach tuż obok zajętego budynku władz*, <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/donieck-zamach-tuz-obok-zajetego-budynku-wladz/cxmy5> (dostęp dnia 3.06.2014).

³⁷ M. Gawęda, *Ukraińskie bataliony ochotnicze w Donbasie: organizacja, wyszkolenie, uzbrojenie*, Defence24 (Bezpieczeństwo – Wojsko – Przemysł) http://www.defence24.pl/analiza_ukrainskie-bataliony-ochotnicze-w-donbasie-organizacja-wyszkolenie-uzbrojenie (dostęp dnia 9.09.2014); por. M. Kacwicz, *Ihor Kolomojski – król przelewów idzie na wojnę*. „Newsweek” 2014, nr 20; R. Szoszyn, A. Łomanowski, *Miliardy przeciw separatystom*, „Rzeczpospolita” 2014, z 22 maja; *Dmytro Tymczuk: 30% składu batalionów ochotniczych to przestępcy po wyrokach*, Kresy.pl <http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz/dmytro-tymczuk-30-składu-batalionow-ochotniczych-to-przestepcy-po-wyrokach> (dostęp dnia 12.06.2016).

³⁸ I. Čolović, *Polityka symboli*, Kraków 2001, s. 247-279; M. Vivod, *In the Shadow of the Serbian Paramilitary Units: Narrative Patterns about the Role of Para-*

grupy samoobrony odgrywają rolę „trzeciej siły” działającej na własny rachunek³⁹.

Rys. 3. Wzajemne relacje między terroryzmem i innymi zjawiskami agonistycznymi

Źródło: opracowanie własne. Wyjaśnienie: 1. terroryzm; 2. przestępczość zorganizowana; 3. wojna; 4. wojny informacyjne, wojny kulturowe, przemoc symboliczna; 5. subkultury; 6. *vigilantism*; 7. *narcoquerilla*, narkoterroryzm; 8. *miatężewojna*; 9. softterroryzm; 10. bojówkarstwo.

Transformacji ulega też klasyczny terroryzm. Represyjna i prewencyjna działalność aparatu państwa doprowadziła do daleko idącej decentralizacji a nawet fragmentacji struktur terrorystycznych oraz ograniczenia ich możliwości finansowych, a co za tym idzie – operacyjnych. Zamachy mają zdecydowanie mniejszą skalę niż te przeprowadzane w pierwszej dekadzie XXI w. przez Al-Kaidę. Akty terrorystyczne często mają charakter doraźny, jednorazowy, czasem nawet spontaniczny. Przeprowadzane są przez małe grupy opierające się na strategii oporu niekierowanego, coraz częściej mamy też do

military Units in Former Yugoslav Conflict, „Advances in Anthropology“ 2013, No. 1.

³⁹ Najpełniej zjawisko to rozwinęło się np. w Meksyku (G. Horton, *Conflict in Michoacan, Vigilante Groups Present Challenges and Opportunities for the Mexican Government*, b/w bdw; D. Althaus, S. Althaus, *Mexico's Security Dilemma. The Rise of Vigilantism in Mexico and Its Implications Going Forward*, b/w bdw) czy Republice Południowej Afryki (Makubetse Sekhonyane & Antoinette Louw, *Violent Justice, Vigilantism and the State's Response*, B/w [Institute for Security Studies] 2002).

czynienia z pelżającym terroryzmem „samotnych wilków”. Terrorysty rekrutują się na ogół z niewykwalifikowanych lumpenproletariuszy – wyalienowanych ze społeczeństwa, początkowo niereligijnych, później zradykalizowanych, np. w więzieniu czy przez internet⁴⁰. Arsenal terrorystów opiera się na powszechnie dostępnych materiałach, takich jak benzyna, butle gazowe, szybkowary, budziki elektryczne itp.⁴¹ Możemy mówić o „terroryzmie chałupniczym”.

Tabela 1. Próba klasyfikacji strategii terrorystycznych

METODA	CEL
„cios w serce państwa”	rewolucja
„militaryzacja walki klasowej”	
„destrukcja symboli”	„zbrojny reformizm”
„strzelanie w tłum”	„rebelia zamiast rewolucji”
	chaos, eskalacja konfliktu, w perspektywie ewentualnie dyktatura („strategia napięcia”)

Źródło: opracowanie własne. Wyjaśnienia: 1. „cios w serce państwa”: zamachy na czołowych przedstawicieli establishmentu, węzłowe obiekty infrastruktury; 2. „militaryzacja walki klasowej”: walka masowa polegająca na atakowaniu przeciwników niższego i średniego stopnia oraz powszechnym sabotażu; 3. „destrukcja symboli”: atakowanie celów o charakterze symbolicznym; 4. „strzelanie w tłum”: atakowanie celów przypadkowych, dążenie do dużej ilości ofiar; 5. „zbrojny reformizm”: wymuszanie na państwie realizacji celów częściowych; 6. „rebelia zamiast rewolucji”: brak pozytywnego programu, walka jako cel sam w sobie; 7. „strategia napięcia”: doprowadzenie do chaosu, który umożliwi ustanowienie dyktatury (nazwy strategii zaczerpnięte zostały z proklamacji włoskich i zachodniemieckich terrorystów lat 70. i 80. Zob. J. Tomaszewicz, *Terroryzm na tle przemocy politycznej* (zarys encyklopedyczny), Katowice 2000, s. 22-24).

Ograniczone możliwości techniczne wpływają na wybór celów ataku. Kryterium dotkliwości ataku ustępuje przed kryterium dostępności celu, atakowane są dowolne, powszechnie dostępne obiekty w przestrzeni publicznej, zbiorowiska przypadkowych osób. Terrorysty atakują (i w coraz większym

⁴⁰ E. Standing, *Jihadism and the ‘Dreamers of the Day’*. *Butterflies and Wheels* <http://www.butterfliesandwheels.org/2008/jihadism-and-the-dreamers-of-the-day/> (dostęp dnia 08.03.2011). Wprawdzie badania przekroju socjologicznego zwolenników tzw. Państwa Islamskiego akcentują ich względnie wysokie wykształcenie, jednak analiza biografii bezpośrednich wykonawców zamachów (jak Amady Coulibaly, Abdelhamid Abaaoud czy Salah Abdeslam) nie potwierdza tego. *Portret rekruta Państwa Islamskiego: młody, wykształcony mężczyzna z dobrej rodziny*. TVN24 <http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/portret-rekruta-panstwa-islamskiego-kto-dolacza-do-terrorystow,603226.html> (dostęp dnia 20.12.2015).

⁴¹ *Czas bojowych sumień...*, *op. cit.*, s. 72.

stopniu będą atakować) przypadkowe cele cywilne, gdyż istotne cele polityczne i militarne (węzły infrastruktury państwowej) pozostają poza ich zasięgiem; zarazem ideologia dżihadystyczna zmodyfikowana przez m.in. Zarkawiego (potencjalnie też nihilizm insurekcyjistów, mizantropia ekologów i alienacja nazistów) usprawiedliwia takie ataki⁴². Nie da się chronić całej przestrzeni publicznej, np. zatłoczonych centrów handlowych, instytucji naukowych czy obiektów gospodarczych (prowokowane katastrofy przemysłowe w zakładach chemicznych, elektrowniach, zaporach itp.)⁴³. O tym, że imprezy masowe są niezwykle łatwe do zaatakowania, było jasne od tragedii na Love Parade w Duisburgu w 2010 r.⁴⁴

Zarazem terroryści skrupulatnie i niezwykle pomysłowo wykorzystują możliwości, jakie stwarzają nowe sytuacje społeczne w społeczeństwie informacyjnym. Terroryzm jest jak woda, która zatamowana w jednym miejscu znajduje sobie inne ujście. Nowe technologie używane są przede wszystkim do propagandy i werbunku członków⁴⁵, znajdują jednak też zastosowanie w samej akcji terrorystycznej. W 2008 r. islamscy terroryści zorganizowali atak w Mumbaju, wykorzystując do jego planowania Google Street View⁴⁶. Europejscy islamiści stosują do komunikowania się aplikację Telegram⁴⁷.

⁴² N. Kazimi, *A Virulent Ideology in Mutation: Zarqawi Upstages Maqdis*, [w:] *Current Trends in Islamist Ideology*, H. Fradkin, H. Haqqani, E. Brown (ed.), Vol. II, Washington 2005; J. Tomaszewicz, *Przemoc w ruchu ekologicznym: od obywatelskiego nieposłuszeństwa do terroryzmu (przypadek Frontu Wyzwolenia Ziemi)*, [w:] *Terroryzm. Anatomia zjawiska*, K. Lidel (red.), Warszawa 2006.

⁴³ *Critical Infrastructure Threats and Terrorism* (DCSINT Handbook No. 1.02). Bmw [Fort Leavenworth] bdw [2006], *passim*.

⁴⁴ *Tragedia na Love Parade w Duisburgu*, Wirtualna Polska <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Tragedia-na-Love-Parade-w-Duisburgu-18-osob-nie-zyje-ok-80-rannych,wid,12505282,wiadomosc.html?ticaid=117362> (dostęp dnia 25.07.2010).

⁴⁵ *ISIS Is Winning the Online Jihad Against the West*. The Daily Beast <http://www.thedailybeast.com/articles/2014/10/01/isis-is-winning-the-online-jihad-against-the-west.html> (dostęp dnia 10.01.2014).

⁴⁶ *Nie zgadzają się na Google Street View, bo boją się terrorystów*, TVN24 <http://tvn24bis.pl/tech,80/google-street-view-nie-w-indiach,651570.html> (dostęp dnia 12.06.2016).

⁴⁷ D. Maikowski, *Dzięki tej aplikacji ISIS komunikuje się ze swoimi zwolennikami w Belgii*, Gazeta.pl <http://next.gazeta.pl/next/7,151243,19809631,tak-isis-komunikuje-sie-ze-swoimi-zwolennikami-w-belgii-bdquo-nie.html#Czolka3Img> (dostęp dnia 23.03.2016). Uczestnicy brytyjskich rozruchów 2011 r. używali z kolei

Wykorzystanie internetowych gier komputerowych było oczywistością dla każdego, kto miał z takimi grami kontakt⁴⁸.

Czynniki egzogenne, czyli zagrożenie zewnętrzne, doprowadziły z kolei do narodzin zjawiska „turystyki terrorystycznej”. Powszechnie znane są wyjazdy islamistów do Syrii, gdzie wstępują w szeregi tzw. Państwa Islamskiego, stanowiąc znaczną część jego sił. Bojownicy Daesh mogą pełnić taką rolę w intensyfikacji islamskiego terroryzmu jak weterani wojny afgańskiej w powstaniu Al-Kaidy. Warto zwrócić uwagę, że nie tylko dżihadyści znajdują w strefach konfliktu bazy szkoleniowe. Syryjski region Rojava, kontrolowany przez kurdyjską Partię Unii Demokratycznej (powiązaną z ultralewicową Partią Pracujących Kurdystanu), stał się punktem zbornym i miejscem treningu dla lewicowych ekstremistów z Turcji i Europy⁴⁹. Wcześniej konflikt w Donbasie przyciągał ekstremistów z obu skrzydeł: prawicowi walczyli zarówno po stronie ukraińskiej, jak rosyjsko-separatystycznej, lewicowi po stronie „republik ludowych”⁵⁰. W ten sposób tworzą się kadry radykałów wytrenowanych

BlackBerry Messenger. J. Halliday, *London riots: how BlackBerry Messenger played a key role*. The Guardian <http://www.theguardian.com/media/2011/aug/08/london-riots-facebook-twitter-blackberry> (dostęp dnia 8.08.2011).

⁴⁸ P. Niemczyk, *Terror nasz powszedni*, Krytyka Polityczna – Dziennik Opinii <http://www.krytykapolityczna.pl/artykuly/swiat/20160411/niemczyk-terror-nasz-powszedni-rozmowa-sutowskiego> (dostęp dnia 12.04.2016).

⁴⁹ *Peoples' United Revolutionary Movement established for a joint struggle*, Firat News Agency <http://www.anfenglish.com/news/peoples-united-revolutionary-movement-established-for-a-joint-struggle> (dostęp dnia 12.03.2016); *New Leftist 'Freedom Brigade' to Join Kurdish Forces in Rojava*. TeleSUR <http://www.telesurtv.net/english/news/New-Leftist-Freedom-Brigade-to-Join-Kurdish-Forces-in-Rojava-20150613-0023.html> (dostęp dnia 15.06.2015); *Anarchistyczni bojownicy i aktywiści ekologiczni w obronie i odbudowie Rojavy*, „Inny Świat” 2015, nr 1.

⁵⁰ *Europejscy ochotnicy walczą na Ukrainie*. Nacjonalista.pl <http://www.nacjonalista.pl/2014/07/02/europejscy-ochotnicy-walczą-na-ukrainie/> (dostęp dnia 7.03.2014); *Rosjanin porzucił służbę w FSB i walczy w Donbasie u boku ukraińskich nacjonalistów*, Nacjonalista.pl <http://www.nacjonalista.pl/2014/10/08/rosjanin-porzucil-sluzbe-w-fsb-i-walczy-w-donbasie-u-boku-ukrainskich-nacjonalistow/> (dostęp dnia 10.10.2014); *Rosjanie i Polacy w pułku „Azow”. Dowódca o europejskich ochotnikach: To elita*, Nacjonalista.pl <http://www.nacjonalista.pl/2014/09/13/rosjanie-w-batalionie-azow-dowodca-o-europejskich-ochotnikach-to-elita/> (dostęp dnia 13.09.2014); *Na Wschodzie Ukrainy powstaje Górnicza Dywizja i brygady międzynarodowe*. Geopolityka.org <http://geopolityka.org/info-ecag/ukraina/2918-info-ecag-na-wschodzie-ukrainy-powstaje-gornicza-dywizja-i-brygady-miedzynarodowe> (dostęp dnia 21.06. 2014); *Serbscy ochotnicy walczą po stronie separatystów w Ługańsku*. Kresy.pl

w posługiwaniu się bronią, posiadających doświadczenie bojowe i niezbędne predyspozycje psychiczne.

3. Perspektywy

Terroryzm jest zjawiskiem wybitnie zmiennokształtnym, rozwijającym się nieliniowo, więc prognozowanie jego przyszłości jest trudne. Tym niemniej możemy spróbować postawić pewne hipotezy dotyczące możliwych kierunków ewolucji terroryzmu. Kluczową kwestią pozostają przyszłe zmiany w otoczeniu społecznym zjawiska: przemiany demograficzne, sytuacja ekonomiczna, kryzysy polityczne, konflikty zbrojne.

Niewątpliwie zagrożenie islamizmem powiększa się wskutek destabilizacji demograficznej (nasilonego, a niekiedy wręcz niekontrolowanego napływu uchodźców) zarówno na planie bliższym (przenikanie terrorystów), jak średnim (trudności z aprowizacją, akomodacją i asymilacją imigrantów) i dalekim (potencjalne źródło rekrutacji islamistów)⁵¹. Choć znaczna część imigrantów ucieka właśnie przed islamizmem, to jednak rozczarowanie pobytem w Europie może część z nich pchnąć ku radykalizmowi; nawet jeśli dojdzie niezadowolenie, które nie znajdzie ujścia w radykalizmie religijno-politycznym, to może rodzić zagrożenia typu kryminalnego⁵².

<http://www.kresy.pl/wydarzenia,wojskowosc?zobacz/serbscy-ochotnicy-walczą-po-stronie-separatystów-w-lugansku-foto> (dostęp dnia 11.08.2014) *Two young Spaniards travel to Ukraine to fight alongside pro-Russian militia*, El País http://elpais.com/elpais/2014/08/08/inenglish/1407499653_548928.html (dostęp dnia 8.08.2014); K. Rękawek, *Neither NATO's Foreign Legion Nor the "Donbass International Brigades": (Where Are All the) Foreign Fighters in Ukraine?*, "PISM Policy Paper" 2015, No. 6.

⁵¹ *84 proc. imigrantów, którzy przybyli do Danii spoza Europy jest uzależniona od zasiłków*. Kresy.pl <http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz/84-proc-imigrantow-ktorzy-przybyli-do-danii-spoza-europy-jest-uzalezniona-od-zasilkow> (dostęp dnia 3.05.2016); M. Matzke, *Niemcy mają nowy problem. Setki przypadków małżeństw wśród dzieci*. Gazeta.pl <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,20224949,niemcy-maja-nowy-problem-setki-przypadkow-malzenstw-wsrod-dzieci.html#BoxNewsLink> (dostęp dnia 12.06.2016).

⁵² *Ataki imigrantów w krajach niemieckojęzycznych w 2016*, Kresy.pl <http://www.kresy.pl/wydarzenia,europa-zachodnia?zobacz/ataki-imigrantow-w-krajach-niemieckojezycznych-w-2016-mapa> (dostęp dnia 24.04.2016).

Nasilona imigracja może sprzyjać procesowi dezasymlacji („powrót do korzeni” części młodego pokolenia imigrantów). Asymilacja jest zjawiskiem wielowektorowym. Można założyć, że istnieje „próg asymilacji”, czyli zdolność społeczeństwa do zasymilowania obcych kulturowo elementów – imigranci tym łatwiej się asymilują, im mniej są liczni. Nie można jednak tego sprowadzić do prostej formuły arytmetycznej (próg asymilacji nie jest stały), gdyż zarówno kultura społeczeństwa przyjmującego imigrantów, jak macierzysta kultura tychże może mieć charakter mniej lub bardziej ekskluzywny, istotną rolę odgrywa też dystans kulturowy (stopień odmienności). Próg asymilacji będzie się zmieniał również w zależności od warunków politycznych, ekonomicznych i społecznych – asymilacja będzie mniej atrakcyjna w warunkach kryzysu społeczeństwa przyjmującego. Analiza tych czynników – skokowy wzrost liczby imigrantów, stagnacja ekonomiczna, kryzys tożsamości Europy, wreszcie dysproporcja wieku między imigrantami i rdzennymi Europejczykami utrudniająca zawieranie małżeństw mieszanych – skłania do ostrożności wobec tezy o nieodwracalności procesów asymilacyjnych. Niekiedy dostrzec wręcz można przypadki asymilowania miejscowych do kultury imigrantów (np. konwersja Francuzów, w niektórych dzielnicach będących mniejszością, na islam czy przejmowanie przez brytyjską młodzież kultury *gangsta* z afroamerykańskiego getta)⁵³.

Możemy mieć tu zarazem do czynienia ze swego rodzaju sprzężeniem zwrotnym: zamachy terrorystyczne islamistów rodzą nieufność wobec mniejszości muzułmańskiej, ta zaś, utrudniając integrację zwiększa możliwości rekrutacyjne ekstremistów. To może być zaplanowana strategia, która została z powodzeniem zrealizowana przez Front Wyzwolenia Narodowego (FLN) podczas wojny w Algierii: na jej początku znikoma część Arabów w tym kraju

⁵³ R.M. Machnikowski, *Muzułmanie w Europie Zachodniej – między integracją a radykalizacją?*, Warszawa 2010, s. 14; *Młodzi Francuzi przechodzą na islam*, Polonia Christiana <http://www.pch24.pl/mlodzi-francuzi-przechodza-na-islam,10282,i.html> (dostęp dnia 23.11.2012); *England riots: 'The whites have become black' says David Starkey*. BBC <http://www.bbc.com/news/uk-14513517> (dostęp dnia 13.08.2011). O problemie asymilacji imigrantów zob.: A. Suchocka, I. Królikowska, *Bariery integracyjne jako czynnik generujący zachowania terrorystyczne w środowisku imigrantów na przykładzie Wielkiej Brytanii*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2011, nr 1. O brytyjskich rozruchach 2011 r. *August 2011 Revolt: Anarchy in the UK*. Bmw [Dark Matter Publications] 2012.

miała algierską świadomość narodową; później jednak krwawe zamachy FLN skierowane przeciw cywilnej ludności europejskiej wywołały odwet armii francuskiej, które napędzały rekrutów FLN. Jak napisał Paul Johnson: „Strategia FLN polegała na tym, że stawiała masy muzułmańskie pomiędzy dwoma terrorami. [...] okrucieństwa FLN miały sprowokować Francuzów do brutalnej represji, by w ten sposób popchnąć muzułmanów do obozu ekstremistów”⁵⁴.

Zagrożenie terrorystyczne może osiągnąć wyższy poziom, gdy w większym stopniu zacznie nań wpływać drugi wymieniony przeze mnie na wstępie czynnik (wsparcie zewnętrzne) i dojdzie do połączenia obu tych zjawisk, tj. do masowego powrotu dżihadystów z Bliskiego Wschodu do Europy. Wówczas zamachy nie będą przeprowadzane chaotycznie przez pojedynczych słabo przygotowanych socjopatów, ale planowo przez komanda terrorystów przeszkolonych i wyposażonych w „Państwie Islamskim”, którzy dzięki obywatelstwu Unii będą łatwo przenikać na jej terytorium. Zamachy z Paryża w listopadzie 2015 r. wykazują symptomy takiego rozwoju sytuacji⁵⁵. Paradoksalnie upadek „Państwa Islamskiego” może przyspieszyć i nasilić to zjawisko.

W przypadku eskalacji konfliktu istotną rolę odgrywałyby gangi etniczne (problem rasowy nie wygasł również w USA, o czym świadczyła niedawna Negro Spring)⁵⁶. W tym kontekście obserwować należy zagrożenie ze strony zorganizowanej przestępczości, która w Ameryce Środkowej zdystansowała ekstremizm polityczny⁵⁷. Misha Glenny w książce pt. *McMafia* opisał zjawisko,

⁵⁴ P. Johnson, *Historia polityczna świata od lat dwudziestych do osiemdziesiątych*, Warszawa 1989, t. 2, s. 106-108.

⁵⁵ *Paris attacks: Terrorist 'played xylophone' during Bataclan massacre*. France24 <http://www.france24.com/en/20151229-paris-attacks-investigation-bataclan-stadium-yanks-syria> (dostęp dnia 29.12.2015).

⁵⁶ Np.: H. Koplowitz, 'Negro Spring': *In Ferguson Protests, The Middle East Sees Similarities*. IB Times <http://www.ibtimes.com/negro-spring-ferguson-protests-middle-east-sees-similarities-1662746> (dostęp dnia 19.08.2014); por.: J. Rokicki, *Kolor, pochodzenie, kultura. Rasa i grupa etniczna w społeczeństwie Stanów Zjednoczonych*, Kraków 2002, s. 233-234, 310-316. Generalnie o mechanizmie mobilizacji etnopolitycznej (przyjmującej niekiedy gwałtowne formy) zob.: H. Alptekin, *Explaining Ethnopolitical Mobilization: Ethnic Incorporation and Mobilization Patterns in Bulgaria, Cyprus, Turkey, and Beyond*, [Thesis] University of Texas at Austin 2014 [mps w posiadaniu autora].

⁵⁷ I. Ramonet, *Wojna społeczna*, „Robotnik Śląski” 2002, nr 11.

które można nazwać mafią 2.0 – w odróżnieniu od tradycyjnych struktur mafijnych opartych na więziach klanowych powstały nowe sieci, nie uznające dawnych zasad i lojalności, nastawione wyłącznie na zysk⁵⁸. Ujmując to na szerszym tle społecznym można zauważyć, że mafia 2.0 odzwierciedlała przemianę doby globalizacji i „casino capitalism”. Powstaje pytanie, czy nowa sytuacja, której powstawanie obserwujemy, charakteryzująca się stagnacją gospodarczą oraz destabilizacją geopolityczną i społeczną, nie zaowocuje powstaniem mafii 3.0, nie tylko opartej na więziach etnicznych, ale też wyraźnie upolitycznionej. Pewne symptomy tego zjawiska zauważalna są już obecnie⁵⁹. Podobny trend zaobserwować można w Meksyku, gdzie kartel narkotykowy Los Caballeros Templarios odnalazł uzasadnienie dla swojej działalności i motywację dla swych żołnierzy w specyficznej doktrynie religijnej⁶⁰.

To tylko jeden z możliwych kierunków zagrożenia. Europie zagrażać będzie też terroryzm endogeny. Pomijając ekstremizmy polityczne warto zwrócić uwagę, że postępująca atomizacja współczesnych społeczeństw, pogłębiająca się alienacja jednostki może rodzić coraz częstsze przypadki terroryzmu indywidualistycznego, popełnianego przez psychopatów, których ewentualna motywacja ma charakter raczej psychologiczny (projekcja wyobraźni inspirowanej przez pop-kulturę) niż polityczny.

Niezadowoleni mogą łatwiej znaleźć broń niż kiedyś, gdyż trwające (a zwłaszcza zamrożone) konflikty są jej źródłem⁶¹. Zwiększają się też wraz z upowszechnianiem wynalazków możliwości technologiczne terrorystów. Kwestią czasu jest wykorzystanie np. dronów. Broń chemiczna i bakte-

⁵⁸ M. Glenny, *McMafia, Zbrodnia nie zna granic*, Warszawa 2009.

⁵⁹ *Sycylijska mafia wypowiada wojnę migrantom*, Kresy.pl <http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz/sycylijska-mafia-wypowiada-wojne-migrantom-palermo-wyglada-juz-jak-istambul-albo-bejrut> (dostęp dnia 24.04.2016). Znane są też powiązania między mafią kurdyjską a Partią Pracujących Kurdystanu. Z.A. Hamdan, *The Governmental Policies and Military Methods Against the Workers Party of Kurdistan (PKK) in the 1990s*. [Thesis], Middle East Technical University, Ankara 2009, s. 96-97.

⁶⁰ A.T.C. Cowden, *The Role of Religion in the Mexican Drug War*, Newport 2011 (mps), s. 8-12.

⁶¹ *Ukraina wielkim targowiskiem broni?*, Kresy.pl <http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz/ukraina-wielkim-targowiskiem-broni-> (dostęp dnia 10.06.2016).

riologiczna były już wykorzystywane w atakach terrorystycznych (w Tokio w 1995 r. terroryści z Aum Shinrikyō użyli już broni chemicznej, w 2001 r. miała miejsce tajemnicza kampania rozsyłania zarazków węglika)⁶², realnym jest użycie przez terrorystów tzw. „brudnej bomby”⁶³.

Polska wciąż pozostaje krajem o niskim poziomie zagrożenia terrorystycznego. Słabość zagrożeń endogennych ma różnorakie przyczyny. Po pierwsze, w Polsce brak zakorzenionej tradycji terroryzmu (pomimo epizodów, takich jak sztyletnicy 1863 roku czy PPS Piłsudskiego 1905). Po drugie, poziom społecznej frustracji odległy jest od wrzenia i desperacji. Po trzecie, polskie społeczeństwo pozostaje bierne, nieufne i zatowizowane – Polacy niechętnie angażują się w legalną działalność polityczną i społeczną, a tym bardziej w terrorystyczną konspirację⁶⁴. Tym niemniej zagrożenie ze strony terroryzmu endogennego oczywiście może wzrosnąć na skutek zaostrenia się konfliktów politycznych w Polsce (zarówno frustracji sił opozycyjnych, uważających się za sekowane, jak „nadgorliwości” zwolenników rządu)⁶⁵.

Niewielkie pozostaje też zagrożenie terroryzmem egzogennym. Wynika to z faktu, że praktycznie wszystkie zamachy dżihadystów przeprowadzane były przez osoby zamieszkujące na terenie danego kraju od dłuższego czasu⁶⁶. Biorąc zaś pod uwagę, że mniejszość muzułmańska w Polsce jest nieliczna i dobrze zasymilowana, a osoby gotowe psychicznie i technicznie do przeprowadzenia zamachu stanowią bardzo nieliczny odsetek każdej populacji

⁶² I. Reader, *Religious Violence in Contemporary Japan: The Case of Aum Shinrikyō*, Richmond 1999; Marco Grob, *Beyond 9/11: Portraits of Resilience*, “Time” 2011 [Special Commemorative Issue].

⁶³ *Terrorism and WMD in the Contemporary Operational Environment* (U.S. Army TRADOC G2 Handbook No. 1.04), Bmw [Fort Leavenworth] bdw [2007], *passim*; John Sudnik, “Dirty Bomb” Attack: Assessing New York City’s Level Of Preparedness From A First Responder’s Perspective. [Thesis], Naval Postgraduate School, Monterey 2006, s. 19-23.

⁶⁴ Dobitnie tego dowodzą problemy Brunona Kwietnia ze skompletowaniem grupy zamachowej. Wojciech Czuchnowski, Jarosław Sidorowicz, *Terror po polsku. Brunon Kwiecień – kryptonim „Doktor”*, „Gazeta Wyborcza” 2014, z 19 maja.

⁶⁵ Taki był przypadek Ryszarda Cyby, zabójcy Marka Rosiaka z Łodzi. *Ryszard Cyba w sądzie*, „Polska The Times” 2011, z 24 listopada.

⁶⁶ Zob. np.: *Terror Operations: Case Studies in Terror* (U.S. Army TRADOC G2 Handbook No. 1.01). Bmw [Fort Leavenworth] bdw [2007], s. 5-9 – 5-11 (uwaga: specyficzna paginacja).

(„teoria lejka”)⁶⁷, brakuje po prostu kandydatów na terrorystów. Tym niemniej rośnie grupa polskich sympatyków „Państwa Islamskiego” (na ogół konwertytów nawróconych na islam na emigracji)⁶⁸, a jak pokazał przypadek Wrocławia – nawet pojedyncza osoba zdolna jest przeprowadzić potencjalnie morderczy zamach⁶⁹. W przypadku masowego napływu imigrantów, sfrustrowanych ulokowaniem w kraju, który nie był ich celem (w przypadku mechanizmu przymusowych „kwot” uchodźców rozdzielanych przez UE) i niechętnym przyjęciem miejscowej ludności, sytuacja może ulec pogorszeniu. Zmienić może się też *modus operandi* terrorystów – może w końcu dojść do zamachu przeprowadzonego przez osobę, która dopiero do Polski przyjechała, właśnie w celu przeprowadzenia zamachu. Zwiększenie „atrakcyjności” Polski jako celu ataku zwiększa się też wraz ze wzrostem polskiego zaangażowania w operacjach militarnych poza granicami, zwłaszcza na Bliskim Wschodzie.

Zarysowane powyżej potencjalne zagrożenia stanowią elementy „czarnego scenariusza”. Autor tych hipotez ma nadzieję, że nie zrealizują się one. Tym niemniej należy być przygotowanym również na taki rozwój sytuacji. Jak powiada ludowe przysłowie: „Lepiej dmuchać na zimne...”

Trajectory of modern international terrorism – new challenges

Summary

The article aims at implementing the theory of trajectory of social phenomena in the analysis of modern international terrorism, distinguishing endogenous and exogenous causes and the changeable environment as the components of the trajectory. On the basis of this pattern the article analyses new phenomena emerging in terrorism: soft-terrorism, its use in hybrid warfare, intensifying links wi-

⁶⁷ *Radykalizacja poglądów religijnych w społecznościach muzułmańskich wybranych państw Unii Europejskiej*. Pod red. Damian Szlachter, Waldemar Kaczorowski, Zbigniew Muszyński, Piotr Potejko, Paweł Chometowski, Tadeusz Borzoł. Bmw [Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie] bdw [2011], s. 46, 131-153.

⁶⁸ *Werbunek do Państwa Islamskiego. Jak Polacy zostają terrorystami ISIS?* Newsweek Polska <http://swiat.newsweek.pl/czeczen-mieszkajacy-w-polsce-czlonkiem-panstwa-slamskiego,artykuly,382662,1.html> (dostęp dnia 25.11.2015).

⁶⁹ *Sąd aresztował na trzy miesiące bombiera z Wrocławia*. TVP Info <http://www.tvp.info/25520340/kim-jest-bomber-z-wroclawia-sasiedzi-w-szoku-to-przykladna-rodzina-wrecz-ideal> (dostęp dnia 26.05.2016).

th criminal underworld, increase of militia violence, “amateur terrorism”, use of new technologies, “terrorist tourism” and formulates hypotheses concerning the perspectives in the evolution of terrorism.

Der Verlauf des gegenwärtigen internationalen Terrorismus – neue Herausforderungen

Zusammenfassung

Der Beitrag hat zum Ziel, die Theorie des Verlaufs einer sozialen Erscheinung an den gegenwärtigen Terrorismus anzuwenden, es werden dabei die endogenen und exogenen Gründe sowie die variable Umwelt hervorgehoben. Unter Verwendung dieses Schemas werden die neuen Erscheinungen analysiert, die der Terrorismus mitbringt: der Soft-Terrorismus, der Hybridkrieg, die Intensivierung der Bindungen an den kriminellen Untergrund, die Entwicklung der Rollkommandogewalt, „Heimterrorismus“, die Nutzung neuer Technologien und der „Terror-Tourismus“. Auf dieser Grundlage werden Hypothesen präsentiert, die sich auf die Perspektiven der Weiterentwicklung des Terrorismus beziehen.

Państwowa
Wyższa
Szkoła
Zawodowa
w Sulechowie

uczelnia z perspektywą...

na praktyczne kierunki kształcenia

ADMINISTRACJA:

- administracja samorządowa
- administracja służb społecznych
- administracja wymiaru sprawiedliwości
- bezpieczeństwo wewnętrzne
- rachunkowość i gospodarka budżetowa
- gospodarka publiczna
- menedżer projektów europejskich
- usługi informacyjne w urzędzie (e-Urząd)

TECHNOLOGIA ŻYWNOSCI I ŻYWIENIE CZŁOWIEKA:

- technologia i zarządzanie w przemyśle spożywczym
- żywienie człowieka z dietetyką

OGRODNICTWO:

- kształtowanie terenów zieleni
- winiarstwo
- greenkeeping

ENERGETYKA:

- infoenergetyka
- wytwarzanie i dystrybucja energii
- energetyka odnawialna

TURYSTYKA I REKREACJA:

- hotelarstwo
- gospodarka turystyczna
- turystyka i organizacja wypoczynku

GOSPODARKA I ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY: *Narodzić!*

- zrównoważony rozwój przedsiębiorstw i przedsiębiorczości
- zrównoważony rozwój regionalny
- zrównoważone zarządzanie administracją publiczną

SPRAWDŹ OFERTĘ STUDIÓW PODYPLOMOWYCH

Wspieramy studentów, oferując:

- pomoc finansową, stypendia (specjalne dla osób niepełnosprawnych, socjalne, rektora, ministra), zapomogi, komfortowe akademiki z dostępem do Internetu, siłownią oraz atrakcyjną bazę rekreacyjno-sportową,
- różnego rodzaju kursy i szkolenia podnoszące kwalifikacje zawodowe już w trakcie studiów,
- wymianę zagraniczną w ramach programu Erasmus + na studia i praktyki zawodowe.

Program 26 plus - od natury do emerytury... studia dla wszystkich.

Oferta bezpłatnych studiów stacjonarnych (dziennych) dla osób po 26 roku życia.
Dostosowany plan zajęć do oczekiwań studentów.

Masz pytania?

Zadzwoń tel. 68 352 83 08 lub napisz: dziekanaat-jl@pwsz.sulechow.pl

ISSN 1733-8271